

Магістр 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЙ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Анотація. Розглянуто теоретичні основи еволюції теорії економічного зростання, досліджено та узагальнено сучасне розуміння економічного зростання.

Аннотация. Рассмотрены теоретические основы эволюции теории экономического роста, исследовано и обобщено современное понимание экономического роста.

Annotation. The theoretical foundations of evolutionary theory of economic growth have been studied and the current understanding of economic growth has been summarized.

Ключові слова: економічне зростання, теорії зростання, моделі економічного зростання.

Економічному зростанню, як найважливішій характеристиці розвитку національної економіки, присвячено велику кількість фундаментальних досліджень, оскільки воно слугує основою розв'язання більшості соціально-економічних проблем, є головним фактором цивілізаційного прогресу, результатом розвитку науки, техніки та інституційного розвитку. Еволюція економічного зростання починається з епохи первісного накопичення капіталу, яка характеризується розвитком виробництва, науки і техніки, зростанням торговельних і промислових міст.

Проблемі теорії економічного зростання присвячені праці таких відомих вчених, як С. Кузнець, Р. Солоу, К. Арроу, Р. Лукас, Ф. Перру, Р. Барро, А. Льюїс, Д. Медоуз, Р. Харрод, Е. Домар, А. Пороховський, Г. Клейнер, Ю. Шараєв, В. Калюжний.

Метою статті є дослідження еволюції економічного зростання у науковій літературі.

Перші дослідження питань економічного зростання були виконані відомими економістами А. Смітом і Т. Мальтусом, які виділяли землю як найбільш важливий фактор економічного зростання.

Вагомий внесок у теорію економічного зростання зробив французький вчений Ф. Кене, який уперше в економічній науці представив "національне господарство" як систему зі своїм балансом. Ф. Кене вважав, що виробничою галуззю є лише сільське господарство, у якому створюється додатковий продукт.

На думку Мілля Дж. С., економічне зростання визначається через приріст багатства, обумовлений величиною наявних факторів виробництва та їх продуктивністю [1, с. 10].

П. Самуельсон розуміє економічне зростання як характерну особливість сучасного світу і про аспекти економічного зростання говорить так: "Країни зростають за чисельністю населення, за загальними масштабами виробництва, за реальним національним продуктом, за рівнем життя типової сім'ї в даний час порівняно з рівнем життя дідів, за кількістю вільного часу після роботи, за ступенем полегшення важкої, стомлюючої праці, що була перед долею людини, що заробляє на життя" [2, с. 345].

Кейнсіанські теоретики показали особливу роль попиту на інвестиції для досягнення динамічної рівноваги. Розвиваючи теорію Дж. Кейнса, представники даного напрямку виступали за державне регулювання процесу накопичення капіталу в тривалому періоді з метою досягнення стійких темпів зростання національного доходу.

У середині ХХ ст. на основі кейнсіанської теорії макроекономічної рівноваги утворився новий напрямок в економічній науці – неокейнсіанство.

Серед неокейнсіанців, що розробили динамічні моделі економічного зростання, необхідно виділити економіста Роя Харрода, який у своїй моделі досліджує взаємини зростання робочої сили, доходу на душу населення і готівкового капіталу [2, с. 125].

Дещо інший варіант моделі економічного зростання запропонований американцем Є. Домаром, що розробив "головне управління рівноважного зростання", де розвиток (зростання) розглядається як кількісне явище, як глибокі структурні зміни, що охоплюють основні галузі народного господарства [2, с. 127].

Великий вплив на розвиток теоретичних основ економічного зростання внесла "теорія стадій економічного зростання" вченого У. Ростоу, що спочатку запропонував виділити три стадії зростання, а пізніше збільшив їх кількість до п'яти [3, с. 143].

Для першої стадії – "традиційне" суспільство – характерна ситуація, коли понад 75 % працездатного населення зайнято в сільському господарстві. Це суспільство структуроване ієрархічно, політична влада належить земельним власникам або центральному уряду.

У період другої стадії – період створення передумов для "зльоту" – здійснюються важливі зміни в трьох непромислових сферах економіки: сільському господарстві, транспорті і зовнішній торгівлі.

Третя стадія – "злет" – охоплює невеликий проміжок часу 20 – 30 років. У цей час великими темпами зростають капіталовкладення, випуск продукції на душу населення, починається швидке впровадження нової техніки в промисловість і сільське господарство.

Четверта стадія – період руху до зрілості – характеризується як тривалий етап технічного прогресу.

Під час п'ятої стадії – в епоху великого масового споживання – здійснюється зрушення від пропозиції до попиту, від виробництва до споживання.

Теорія стадій економічного зростання У. Ростоу здійснила значний вплив на створення теорії "великого поштовху", родоначальником якої є П. Розенштейн-Родан. Головна увага в цій теорії приділяється економічній

теорії "великого поштовху" розуміють глибокі структурні зміни, що охоплюють основні галузі народного господарства [3, с. 137].

Неокласичні моделі зростання базуються на виробничій функції, розробленій американськими вченими: математиком Ч. Кобом і економістом П. Дугласом. Функція Коба – Дугласа і сьогодні використовується для оцінки окремих факторів зростання, особливо технічного прогресу. Відповідно до їх моделі зростання трактується як витіснення зовнішніх джерел фінансування внутрішніми, заміна імпорتنих товарів вітчизняними, створення передумов для подолання зовнішньої фінансової залежності [4, с. 191].

Розглянемо теорію дуалістичної економіки, представниками якої є неокласики – Р. Льюїс, Дж. Фей, Г. Раніс та ін. [5, с. 145]. Трактують розвиток (зростання) в теорії дуалістичної економіки розуміється як подолання дуалізму між традиційною економікою і сучасною, між доіндустріальною та індустріальною, між натуральною (бартерною) і ринковою економікою.

Нова течія, що виникла на стику політекономії і соціології, отримала назву інституціоналізм. Найбільший вплив на соціально-економічну думку здійснили роботи шведського вченого-інституціоналіста Г. Мюрдала [5, с. 128]. На його думку, головною причиною відсталості країн є не достатність іноземного капіталу, а недовикористання трудових ресурсів. Розвиток розуміється як підвищення ступеня задоволення основних потреб усіх членів суспільства.

Серед російських економістів, що займалися проблемами дослідження економічного зростання, слід виділити Н. Кондратьєва, який розробив теорію довгих хвиль в економіці. На його думку, великі хвилі кон'юнктури не могли бути пояснені випадковими причинами, їх необхідно було шукати в особливостях капіталістичної системи господарювання [6, с. 127].

У 1920-ті роки російський економіст Г. Фельдман розробив основи теорії економічного зростання до радянської планової економіки, побудував систему рівнянь і отримав ряд важливих коефіцієнтів, що характеризують ефективність економіки та джерела її зростання. З їх допомогою він досліджував взаємозв'язок і взаємозалежність між інвестиціями, капітальним фондом та економічним зростанням, коефіцієнтами використання капіталу і темпами зростання національного доходу і його різних складових частин [7, с. 104].

На думку І. Ушачева, економічне зростання – це більш широке поняття, ніж збільшення валового внутрішнього продукту (ВВП). Зростання ВВП – це один із інструментів, який забезпечує економічний розвиток, а економічне зростання передбачає нарощування соціально-економічного потенціалу країни, поліпшення якості життя і збільшення чисельності населення, підвищення рівнів його освіченості і здоров'я, розвиток усіх форм безпеки, рівноправну участь у міжнародному поділі праці [8, с. 5].

Трактують поняття економічного зростання наводиться в роботах Є. Гайдара, де як кількісна оцінка розглядаються середньодушовий ВВП і темпи його зміни [9]. При цьому підкреслюється, що "середньодушовий ВВП характеризує не тільки рівень виробництва і споживання, а й уклад життя, зайнятість, співвідношення чисельності міського та сільського населення, структуру сім'ї".

Поняття "сучасне економічне зростання" ввів С. Кузнець, трактуючи його як тривале, стійке зростання виробництва валового суспільного продукту в розрахунку на душу населення. Питання економічного зростання розглядалися в роботі Н. Молочнікова як позитивна динаміка, тобто перехід економіки в такий стан, коли існують не окремі приклади успіхів, тимчасової стабілізації або підйому окремих галузей, а стійкий поступальний розвиток усієї економіки [6, с. 20–22].

Таким чином, дослідження показали, що серед учених немає єдиної науково обґрунтованої точки зору визначення економічного зростання. Автор визначає економічне зростання як поступальний прогресивний розвиток продуктивних сил суспільства, здатність економіки з року в рік виробляти все більше товарів і послуг, необхідних для задоволення зростаючих потреб суспільства.

Наук. керівн. Ревуцька О. Є.

Література: 1. Миль Дж. С. Основы политической экономии / Дж. С. Миль. – М., 1969. – 230 с. 2. Левитана Р. Ф. История экономической учений : полный курс в кратком изложении / Р. Ф. Левитана. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 224 с. 3. Нуреев Р. Теория развития: кейнсианские модели становления рыночной экономики / Р. Нуреев // Вопросы экономики. – 2000. – № 4. – С. 137–156. 4. Нобелевские лауреаты XX века. Экономика: энциклопедический словарь. – М. : РОССПЭН, 2001. – 956 с. 5. Нуреев Р. Теория развития: институциональные позиции становления рыночной экономики / Р. Нуреев // Вопросы экономики. – 2000. – № 6. – С. 126–145. 6. Демченко С. К. Эволюция теорий экономического роста : монография / С. К. Демченко. – Красноярск : Красн. гос. ун-т, 2006. – 149 с. 7. Фельдман Г. Модель экономического роста / Г. Фельдман // Плановое хозяйство. – 1999. – № 12. – С. 104. 8. Ушачев И. Социально-ориентированная экономика / И. Ушачев // Экономика сельского хозяйства. – 2004. – № 5. – С. 5. 9. Гайдар Е. Восстановленный рост и некоторые особенности современной экономической ситуации в России / Е. Гайдар // Вопросы экономики. – 2003. – № 5. – С. 3–21.